

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร*

COMMUNITY PARTICIPATION IN LEARNING MANAGEMENT
OF THE BANGKOK LOCAL MUSEUMS

อลงกรณ์ จุฑาเกตุ**

บทคัดย่อ

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 2) ศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร และ 3) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร กลุ่มประชากรที่ศึกษาคือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานครทั้ง 26 แห่ง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบวิเคราะห์เอกสาร แบบสัมภาษณ์ และแบบเก็บข้อมูลภาคสนาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น มี 10 ปัจจัย ได้แก่ 1) จุดประสงค์ของการก่อตั้ง 2) การบริหารจัดการ 3) ลักษณะชุมชนที่ตั้งอยู่ 4) ตำแหน่งที่ตั้ง 5) อาคารและสถานที่ 6) การจัดแสดง 7) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 8) บุคลากรและเจ้าหน้าที่ 9) การประชาสัมพันธ์ และ 10) การใช้ประโยชน์และการได้รับประโยชน์ของพิพิธภัณฑ์

2. สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร พบว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนมีค่อนข้างน้อยในทุกๆ ด้าน แม้จะมีจุดมุ่งหมายที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมแต่คนในท้องถิ่นส่วนใหญ่ก็ไม่ได้เข้ามามีส่วนตั้งแต่เริ่มต้น เพราะขาดปัจจัยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้ชุมชนไม่เข้าใจและเห็นความสำคัญในการมีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ ขาดกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ และขาดเครือข่ายของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ ส่งผลให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร ไม่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สมบูรณ์ได้

3. แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร มี 4 ข้อ คือ 1) การเสริมสร้างปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ 2) การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ 3) การเสริมสร้างกระบวนการ

*บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาด้านหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาดูแลชีวิตและการพัฒนามนุษย์ ภาควิชาการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์และสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2557 เรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร” โดยมี ดร.ภัทรพล มหาจันทร์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์ และ ดร.วิระพันธุ์ ชินวัตร เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

**นักศึกษาระดับปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาดูแลชีวิตและการพัฒนามนุษย์ ภาควิชาการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์และสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ และ 4) การเสริมสร้างเครือข่ายของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วมของชุมชน, การจัดการเรียนรู้, พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร

Abstract

The purposes of this qualitative research were 1) to explore supporting factors of communities' participation in learning management of local museums, 2) to identify communities' participation in learning management of the Bangkok Local Museums, and 3) to study the approaches to promote communities' participation in learning management of the Bangkok Local Museums. The research population was 26 Bangkok Local Museums. The research tools were documentary analyzing form, interview questions, focus group items, and field study data collection form. The data were analyzed by content analysis technique.

The research findings showed that:

1. The 10 supporting of communities' participation in learning management of the local museums characteristics as follow 1) the purpose of the museum establishment 2) the management, 3) the characteristics of community 4) the location 5) the buildings and facilities. 6) the exhibition 7) the learning activities 8) the personals and staffs 9) the public relations and 10) the benefits from the museums.

2. In general, the communities' participation in learning management of existing Bangkok Local Museums were relatively small in all aspects, Despite its' aim to provide opportunities for community involvement, but local community were lack of participation due to various reasons such as limited understanding of the importance of engaging learning, the lack of the communities participation encouragement and the participatory network of the communities participation. These were obstacles in making Bangkok Local Museums as lifelong learning centers.

3. The research revealed 4 approaches to promote the communities' participation in learning management of the Bangkok Local Museums 1) to generate supporting factors that promote the communities' participation in learning management. 2) to provide the knowledge and understanding of the communities' participation in learning management. 3) to create the procedure of the communities' participation in learning management and 4) to set up the network to increase communities' participation in learning management.

Keywords: communities' participation, learning management, the Bangkok Local Museum

บทนำ

พิพิธภัณฑ์ ถือได้ว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สำคัญแหล่งหนึ่งในสังคมแห่งการเรียนรู้ เพราะมีรูปแบบและวิธีการจัดการเรียนรู้ที่แตกต่างจากแหล่งการเรียนรู้ประเภทอื่นๆ โดยมีจุดหมายในการเรียนรู้เพื่อการศึกษาและเพื่อความเพลิดเพลิน เป็นการเรียนรู้ผ่านการจัดแสดงนิทรรศการและกิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง มีบทบาทและหน้าที่ที่จะช่วยเสริมให้การเรียนรู้ของคนในสังคมและพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมมากขึ้น ในอดีตพิพิธภัณฑ์ถูกมองว่าเป็นเพียงที่เก็บรวบรวมของเก่า แต่ในปัจจุบันพิพิธภัณฑ์ได้พัฒนาตนเองขึ้นมาในฐานะที่เป็นองค์กรที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในเครือข่ายของระบบการศึกษาของชาติ สำหรับพิพิธภัณฑ์ประเภทพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นนั้น ถือได้ว่าเป็นชุมทรัพย์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่มีไว้ให้ศึกษาหาความรู้เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและการพัฒนาท้องถิ่นของตน นอกจากนี้ยังเป็นกลไกที่ช่วยสนับสนุนการรวมตัวของคนในชุมชนเพื่อร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ และร่วมกันดำเนินกิจการของท้องถิ่นเพื่อคนในท้องถิ่นเอง สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐบาลที่ต้องการขยายการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอันเป็นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). 2547) และจากกระแสการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมของชุมชนนี้เอง ทางกรุงเทพมหานครตามมติที่ประชุมสภากรุงเทพมหานคร จึงได้เสนอ โครงการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร ขึ้นมา โดยให้สำนักสวัสดิการสังคมกรุงเทพมหานครจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นขึ้นในแต่ละเขตการปกครอง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สาธารณะแก่ประชาชนในพื้นที่และส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นการกระตุ้นให้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของเรื่องราวในท้องถิ่นของตนเอง ที่สั่งสมมาจากประวัติศาสตร์อันยาวนานของกรุงเทพมหานคร ก่อให้เกิดความรู้ ภูมิปัญญา ประเพณีวัฒนธรรม และจิตวิญญาณอันงดงามของผู้คนในท้องถิ่น จนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่ควรค่าแก่สืบสานและอนุรักษ์ไว้มิให้เลือนหายไปกับกาลเวลา (โครงการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร. 2547) แต่หลังจากมีการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานครเกิดขึ้น พบว่า การจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร โดยรวมนั้นพบว่า ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ ได้แก่ ขาดแคลนงบประมาณ กิจกรรมที่จัดไม่มีความหลากหลาย บุคลากรไม่มีความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ และมีผู้เข้าชมน้อย (มัญญา นวลศรี. 2553) จากปัญหาที่เกิดขึ้นกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร สาเหตุประการสำคัญคือ ชุมชนในฐานะเจ้าของวัฒนธรรมไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้อย่างแท้จริง ทำให้การจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร ขาดความน่าสนใจ ไม่มีชีวิต ไม่สามารถเชื่อมโยงเรื่องราวไปสู่ชุมชน ไม่สามารถสร้างความผูกพันกับชุมชนที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ดังนั้น หากมีแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานครที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการดำเนินงานทางวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของประชาชน และสภาพความเป็นจริงของชุมชนได้ ก็จะเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สำคัญที่จะช่วยให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานครสามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของตนเอง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับการศึกษาและการพัฒนาของประเทศ และสอดคล้องกับเจตนารมณ์พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และวัตถุประสงค์ของการจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
2. เพื่อศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร
3. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร

วิธีการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

1) ศึกษาเอกสาร รายงาน งานวิจัย และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในประเด็นเรื่องพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชน และการจัดการเรียนรู้ และ เพื่อเก็บรวบรวมเป็นข้อมูลเบื้องต้นและสร้างประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์และการสำรวจภาคสนาม 2) สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และด้านการจัดการเรียนรู้ ในประเด็นคำถามสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 3) สำรวจพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จมีความโดดเด่น ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ที่ได้รับการคัดเลือกจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 แห่ง เพื่อสำรวจและศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น และ 4) นำผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ และการสำรวจภาคสนาม มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปเป็นผลการศึกษาในประเด็นต่างๆ เพื่อแสดงสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น และปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร

1) นำผลการศึกษาที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มาพัฒนาเป็นแบบสำรวจและแบบสัมภาษณ์สำหรับการศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร โดยให้ผู้เชี่ยวชาญด้านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และด้านการจัดการเรียนรู้ จำนวน 5 ท่าน เป็นผู้ตรวจสอบเครื่องมือ 2) ทดลองใช้แบบสำรวจและแบบสัมภาษณ์กับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร จำนวน 3 แห่ง เพื่อทดสอบและพัฒนาก่อนนำไปเก็บข้อมูลสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร 3) นำแบบสำรวจและแบบสัมภาษณ์ที่ได้พัฒนาแล้วไปเก็บข้อมูลกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร จำนวน 26 แห่ง เพื่อสำรวจและศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร และ 4) นำผลการศึกษาที่ได้จากการเก็บข้อมูลมา วิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปเป็นประเด็นต่างๆ เพื่ออธิบายสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร

1) นำเสนอผลจากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 และ 2 แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวแทนชุมชน จำนวน 10 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติงานในพิพิธภัณฑสถาน จำนวน 10 คน และกลุ่มนักวิชาการด้านที่เกี่ยวข้องจำนวน 5 คน เพื่อรับฟังข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร 2) นำผลที่ได้จากการนำเสนอกลุ่มย่อยมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุป และพัฒนาเป็นร่างแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร 3) นำเสนอร่างแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกรุงเทพมหานครต่อผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ และนำมาปรับปรุง และ 4) ปรับปรุง พัฒนา และสรุปเป็นแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัย

ผลจากการวิจัย ผู้วิจัยขอสรุปตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น

จากการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นที่โดดเด่นมีทั้งหมด 10 ด้าน คือ

1) ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นด้านจุดประสงค์ของการก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น ประกอบด้วย การมีที่มาหรือแนวคิดของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นที่ริเริ่มมาจากชุมชนหรือหน่วยงานในพื้นที่, การมีจุดมุ่งหมายของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นเพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่เรื่องราวของชุมชน, การมีรูปแบบของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน, การมีคนในชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่ร่วมก่อตั้งและสนับสนุนพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น และการได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนจากบุคคลหรือหน่วยงานจากภายนอกชุมชน

2) ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นด้านการบริหารจัดการ ประกอบด้วย การมีนโยบายของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นที่สนับสนุนส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน, การมีผู้บริหารของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นที่เป็นคนในชุมชนหรือเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม, การมีบุคลากรของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นที่มีความเข้าใจและสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วม, การมีงบประมาณของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นที่สนับสนุนกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน และการมีรูปแบบการบริหารจัดการของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

3) ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นด้านลักษณะชุมชน ประกอบด้วย การเป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง, การเป็นชุมชนที่มีผู้นำชุมชนที่มีความเข้มแข็งได้รับความเคารพนับถือจากชุมชน, การเป็นชุมชนที่คนในชุมชนมีความเข้มแข็งสามัคคี และสนับสนุนการมีส่วนร่วม, การเป็นชุมชนที่คนในชุมชนมีความสนใจและความพร้อมในเรื่องการดำเนินงานทางด้านวัฒนธรรม และการเป็นชุมชนที่คนในชุมชนมีความเข้าใจและสนับสนุนการมีพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น

4) ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นด้านตำแหน่งที่ตั้ง ประกอบด้วย การมีตำแหน่งที่ตั้งของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นที่อยู่ใกล้กับชุมชน ย่านพักอาศัย ย่าน

ค้าขาย, การมีตำแหน่งที่ตั้งของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นที่อยู่ใกล้กับสถานที่สำคัญของชุมชน, การมีตำแหน่งที่ตั้งของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นที่เดินทางเข้าถึงได้สะดวก สบาย, การมีสภาพแวดล้อมของที่ตั้งที่พิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นที่เหมาะสม สวยงาม ไม่มีมลภาวะ และการมีตำแหน่งที่ตั้งของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นที่ได้รับการสนับสนุนจากเจ้าของพื้นที่

5) ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นด้านอาคารและสถานที่ ประกอบด้วย การมีอาคารและสถานที่ของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นที่มีความโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์, การมีอาคารและสถานที่ของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นที่มีความเหมาะสมในการเป็นพิพิธภัณฑท์, การมีอาคารและสถานที่ของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นที่มีขนาดพื้นที่ใช้สอยที่เหมาะสม พอเพียง, การมีอาคารและสถานที่ของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นที่มีความสะอาด สวยงาม และปลอดภัย และการมีอาคารและสถานที่ของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกพร้อม

6) ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นด้านการจัดแสดง ประกอบด้วย การมีเนื้อหาที่จัดแสดงภายในพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นที่เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชุมชน, การมีที่มาของเนื้อหาที่จัดแสดงภายในพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นจากชุมชน, การมีวัตถุสิ่งของที่จัดแสดงภายในพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นที่มาจากชุมชน, การมีลักษณะของการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นที่มีความเชื่อมโยงกับชุมชน และการมีเนื้อหาที่จัดแสดงภายในพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นที่หลากหลาย

7) ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นด้านการจัดกิจกรรม ประกอบด้วย การมีเนื้อหาที่นำมาจัดกิจกรรมภายในพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นที่เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชุมชน, การมีรูปแบบของกิจกรรมที่เหมาะสมสอดคล้องกับชุมชน, การมีผู้จัดกิจกรรมหรือวิทยากรในการดำเนินกิจกรรมที่เป็นคนในชุมชน, การมีลักษณะของกิจกรรมภายในพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นที่มีความเชื่อมโยงกับชุมชน, การมีรูปแบบของกิจกรรมที่นำมาจัดภายในพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นที่หลากหลาย

8) ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นด้านบุคลากรและเจ้าหน้าที่ ประกอบด้วย การมีบุคลากรและเจ้าหน้าที่ของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นที่เป็นคนในชุมชน, การมีบุคลากรและเจ้าหน้าที่ของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นที่มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน, การมีบุคลากรและเจ้าหน้าที่ของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์และความใกล้ชิดกับชุมชน, การมีบุคลากรและเจ้าหน้าที่ของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นที่มีความต่อเนื่องในการทำงาน และการมีบุคลากรและเจ้าหน้าที่ของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นที่มีความเอาใจใส่ มีจิตบริการ

9) ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นด้านการประชาสัมพันธ์ ประกอบด้วย การมีแผนการประชาสัมพันธ์ของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นสำหรับชุมชน, การมีเอกสารเผยแพร่และสื่อประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑท์ท้องถิ่น, การมีการสำรวจและจัดทำกลุ่มเป้าหมายในการประชาสัมพันธ์ของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่น, การมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการประชาสัมพันธ์ของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่น และการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการประชาสัมพันธ์ของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่น

10) ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นด้านการใช้ประโยชน์และการได้รับประโยชน์ ประกอบด้วย การให้ชุมชนสามารถใช้พิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นเป็นแหล่งการเรียนรู้ แหล่งการท่องเที่ยว และแหล่งสร้างรายได้ของชุมชน, การให้ชุมชนสามารถได้รับความรู้ ความเข้าใจ และความภาคภูมิใจจากพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่น, การมีความเหมาะสมในการใช้ประโยชน์และได้รับประโยชน์จากพิพิธภัณฑท์

ท้องถิ่น, การมีความสะดวกในการใช้ประโยชน์และได้รับประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น และการให้ชุมชนสามารถได้รับผลประโยชน์อย่างเสมอภาคจากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

2. สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร

จากการวิจัยพบว่า สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นทั้ง 10 ด้าน มีดังนี้

1) ด้านจุดประสงค์ของการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร พบว่า การก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานครแม้จะมีจุดมุ่งหมายที่จะเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น แต่คนในหลายท้องถิ่นที่พิพิธภัณฑ์ตั้งอยู่ไม่ได้เข้ามามีส่วนในช่วงการจัดตั้งหรือในหลายแห่งก็ไม่ได้เข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ มีหลายชุมชนที่พบว่าคนในชุมชนเองก็ไม่ทราบว่ามีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในย่านที่ตนอาศัยอยู่ และจากการที่คนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นตั้งแต่เริ่มต้น ทำให้คนส่วนใหญ่ไม่เห็นความสำคัญที่จะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ

2) ด้านการบริหารจัดการของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร พบว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานครมี โครงสร้างการบริหารงานที่ชัดเจน แต่ยังคงขาดความคล่องตัว ขาดกำหนดวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ในการบริหารจัดการ ทำให้การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนมีอยู่ค่อนข้างน้อย ถึงแม้จะมีการแต่งตั้งบุคคลในชุมชนเข้ามาเป็นคณะกรรมการแต่ยังไม่มีความบทบาทหรือส่วนร่วมในการบริหารจัดการอย่างแท้จริง ส่วนงบประมาณแม้ว่าจะได้รับงบประมาณที่พอเพียงสำหรับการจัดการเรียนรู้ในกิจกรรมต่างๆ ของพิพิธภัณฑ์ แต่เนื่องจากการเบิกจ่ายงบประมาณมีความล่าช้า ทำให้การบริหารจัดการขาดความคล่องตัว อีกทั้งไม่มีการสนับสนุนให้พิพิธภัณฑ์สามารถหารายได้จากแหล่งอื่นๆ ได้ ขาดงบประมาณในการบำรุงรักษา

3) ด้านลักษณะชุมชนที่พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานครตั้งอยู่ พบว่า จากสภาพชุมชนที่เป็นแบบสังคมเมืองซึ่งมีอัตราค่าครองชีพสูง จึงทำให้คนในชุมชนให้ความสำคัญกับเรื่องการประกอบอาชีพเป็นหลัก ชุมชนไม่ได้มีความรู้สึกที่อยากจะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้มากนัก บางพื้นที่คนส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อพยพมาจากต่างถิ่นจึงไม่รู้สึกผูกพันกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมประเพณีของพื้นที่ และคนในชุมชนส่วนมากไม่ทราบหรือไม่ได้รับข้อมูลการจัดตั้งและดำเนินการของพิพิธภัณฑ์ ทำให้ไม่เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมกับพิพิธภัณฑ์

4) ด้านตำแหน่งที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร พบว่า ตำแหน่งที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นส่วนใหญ่แม้จะอยู่ในสถานที่ที่เป็นศูนย์กลางหรือที่มีความสำคัญในชุมชน มีสิ่งอำนวยความสะดวก และชุมชนสามารถเดินทางเข้าถึงได้สะดวกสบาย แต่ก็ไม่มีความมั่นคงยั่งยืนในการคงอยู่ เพราะต้องมีการทำสัญญาขอใช้พื้นที่เป็นครั้งๆ ไป ซึ่งเป็นสัญญาการใช้สอยพื้นที่ระยะสั้นเพียง 3 ปี เมื่อหมดสัญญาเจ้าของพื้นที่สามารถขอพื้นที่คืนได้

5) ด้านอาคารและสถานที่ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร พบว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่มีอาคารหรือห้องจัดแสดงที่เป็นสัดส่วนและจัดไว้เป็นอย่างดี แต่บางแห่งมีพื้นที่คับแคบไม่สะดวกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หรืออยู่ในจุดที่เข้าถึงได้ยาก ไม่มีป้ายบอกทาง และไม่มีการออกแบบหรือตกแต่งให้เห็นเด่นชัดหรือมีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ไม่มีการจัดสร้างเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์ถาวรอย่างเป็นเอกเทศ

ชุมชนจึงไม่ได้มีความรู้สึกในการเป็นเจ้าของสถานที่ อีกทั้งบางแห่งเจ้าของสถานที่ก็ไม่ได้สนับสนุนโครงการ จึงมักประสบปัญหาการขอยกเลิกการอนุญาตให้ใช้สถานที่

6) ด้านการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร พบว่า การจัดแสดงนิทรรศการภายในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพ เป็นการจัดแสดงโดยใช้ข้อมูลตามเอกสารที่มีอยู่ จะเน้นเนื้อหาของนิทรรศการที่น่าเสนอถึงประวัติความเป็นมา ความสำคัญ และองค์ความรู้ที่มีอยู่ในพื้นที่ แต่เนื้อหาบางอย่างก็ไม่ตรงกับความเป็นจริงนัก รวมทั้งเนื้อหาบางเรื่องก็ไม่สอดคล้องหรือเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน วัตถุและสิ่งของที่นำมาจัดแสดงขาดความหลากหลายและมีจำนวนน้อย ไม่มีการปรับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติม ยังไม่มีการจัดทำทะเบียนอย่างเป็นทางการ วัตถุจัดแสดงขาดการดูแลรักษา ยังไม่มีการเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดเตรียมเนื้อหาเพื่อการจัดแสดงน้อยมาก

7) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร พบว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานครแทบทุกเขตจะมีเพียงกิจกรรมที่จัดโดยฝ่ายพัฒนาชุมชนฯ ส่วนมากจะเป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรมในวันสำคัญ แต่ไม่มีการวางแผนการจัดกิจกรรมพิเศษสำหรับการเรียนรู้ของชุมชน หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของชุมชนมากนัก ทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมค่อนข้างน้อย

8) ด้านบุคลากรและเจ้าหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร พบว่า บุคลากรของสำนักงานเขตต่างๆ หลายคนขาดความรู้เกี่ยวกับการจัดการพิพิธภัณฑ์ ขาดความเข้าใจถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ อาสาสมัครพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานครส่วนมากแม้จะเป็นคนในพื้นที่ มีความรู้ในเรื่องราวทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นและมีจิตบริการ แต่ก็ประสบปัญหาเรื่องค่าตอบแทนทำให้ไม่มีความต่อเนื่องในการทำงาน ไม่มีโอกาสร่วมวางแผนในการทำงาน และไม่มีแนวทางการปฏิบัติงานที่ชัดเจน

9) ด้านการประชาสัมพันธ์ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร พบว่า สื่อประชาสัมพันธ์ในปัจจุบัน ได้แก่ หนังสือแนะนำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น แผ่นพับแนะนำพิพิธภัณฑ์ และเว็บไซต์ ซึ่งจัดทำจากส่วนกลาง แต่ยังมีข้อมูลที่ล้าสมัยและไม่สมบูรณ์ หนังสือมีความน่าสนใจ มีเนื้อหาดึงดูดให้ไปเข้าเยี่ยมชม แต่มีการแจกจ่ายน้อยและข้อมูลบางส่วนไม่ตรงกับความเป็นจริง หลายๆ พื้นที่คนในชุมชนเองยังไม่ทราบว่าพิพิธภัณฑ์เกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง หรือที่ทราบก็เพียงว่าตั้งอยู่ที่ไหนแต่ไม่ได้รับรู้ถึงกิจกรรมที่ดำเนินการอยู่ และยังขาดการสื่อสารประชาสัมพันธ์เพื่อให้คนในชุมชนเกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญและคุณค่าของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

10) ด้านการใช้ประโยชน์และการได้รับประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานครของชุมชน พบว่า ชุมชนที่อยู่โดยรอบสามารถใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานครแห่งนี้เป็นแหล่งการเรียนรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของท้องถิ่นได้ แต่ชุมชนส่วนมากยังไม่มีส่วนร่วมในการจัดการ นอกจากนี้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานครยังเป็นแหล่งการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในชุมชนสำหรับผู้สนใจอีกด้วย และชุมชนที่อยู่โดยรอบสามารถได้รับความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของท้องถิ่นจากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร ก่อให้เกิดความรักและหวงแหน และจะนำไปสู่การอนุรักษ์ปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมของตนเองในอนาคต

จากผลการศึกษาในสรุปได้ว่า สภาพการณ์มีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร นั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนมีค่อนข้างน้อยในทุกๆ ด้าน แม้จะมีจุดมุ่งหมายที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมแต่คนในท้องถิ่นส่วนใหญ่ก็ไม่ได้เข้ามามีส่วนตั้งแต่เริ่มต้น เพราะขาดปัจจัยส่งเสริม

การมีส่วนร่วมของชุมชนในหลายๆ ด้าน ทำให้ชุมชนไม่เข้าใจและไม่เห็นความสำคัญในการมีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ รวมทั้งขาดกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้อย่างจริงจัง และขาดการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ ส่งผลให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร ยังไม่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สมบูรณ์ได้

3. แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร

จากการศึกษาพบว่า แนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร มีทั้งหมด 4 เรื่อง ได้แก่

1) การเสริมสร้างปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร ทั้ง 10 ด้าน ซึ่งประกอบด้วย

- ด้านจุดประสงค์ของการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร
- ด้านการบริหารจัดการของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร
- ด้านลักษณะชุมชนที่พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานครตั้งอยู่
- ด้านตำแหน่งที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร
- ด้านอาคารและสถานที่ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร
- ด้านการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร
- ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร
- ด้านบุคลากรและเจ้าหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร
- ด้านการประชาสัมพันธ์ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร
- ด้านการใช้ประโยชน์และการได้รับประโยชน์ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร

2) การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร ซึ่งประกอบด้วย

- การสร้างความเข้าใจในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร
- การสร้างคุณค่าของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร
- การสร้างการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร
- การสร้างผลประโยชน์ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร

3) การเสริมสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร ซึ่งประกอบด้วย

- การมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน กำหนดทิศทางในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ฯ
- การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นคณะกรรมการในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ฯ
- การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติในการดำเนินกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ฯ
- การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ฯ
- การมีส่วนร่วมในการประเมินผลในการดำเนินกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ฯ

4) การเสริมสร้างเครือข่ายของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร ซึ่งประกอบด้วย

- การเสริมสร้างเครือข่ายของการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ฯ ในระดับเขตที่ตั้ง
- การเสริมสร้างเครือข่ายของการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ฯ ในระดับกรุงเทพมหานคร

อภิปรายผล

ผลจากการวิจัย ผู้วิจัยขออภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น มี 10 ด้าน ได้แก่ 1) จุดประสงค์ของการก่อตั้ง 2) การบริหารจัดการ 3) ลักษณะชุมชนที่ตั้งอยู่ 4) ตำแหน่งที่ตั้ง 5) อาคารและสถานที่ 6) การจัดแสดง 7) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 8) บุคลากรและเจ้าหน้าที่ 9) การประชาสัมพันธ์ และ 10) การใช้ประโยชน์และการได้รับประโยชน์ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ทั้งนี้เนื่องมาจากการที่พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นต้นแบบทั้ง 5 แห่ง คือ ศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมจังหวัดเพชรบุรี, ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำ, โครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์, พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร และพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดท่าพุด ซึ่งมีความโดดเด่นด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้นั้น ต่างก็เป็นพิพิธภัณฑ์ที่เกิดจากความต้องการที่แท้จริงของชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อคนในชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้เรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชน ดังนั้นจึงเน้นการเปิดโอกาสให้ชุมชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกระบวนการจัดการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์ สร้างให้เกิดปัจจัยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในทุกๆ ด้านและปัจจัยแต่ละด้านต่างก็ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนซึ่งกันและกัน

2. สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร

จากผลการวิจัยพบว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่มีการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นค่อนข้างน้อย แม้จะมีจุดมุ่งหมายและนโยบายที่จะเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น แต่คนในหลายท้องถิ่นที่พิพิธภัณฑ์ตั้งอยู่ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในช่วงการจัดตั้งหรือในหลายแห่งก็ไม่ได้เข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ และจากการที่คนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นตั้งแต่ต้น ทำให้คนในชุมชนไม่เห็นความสำคัญที่จะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ส่งผลให้พิพิธภัณฑ์ไม่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สมบูรณ์ได้ตามวัตถุประสงค์ของการจัดทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้เนื่องมาจากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานครส่วนมากยังขาดปัจจัยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ ทำให้การดำเนินงานไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ผู้บริหารหรือผู้รับผิดชอบพิพิธภัณฑ์จึงควรใส่ใจในการพัฒนาปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ให้เกิดขึ้นในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานครให้มากขึ้น

3. แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร

จากผลการวิจัยพบว่า แนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานครจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ และผู้ทรงคุณวุฒิ มีแนวทางทั้งหมด 4 ข้อ พบว่า

1) การเสริมสร้างปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร ทั้ง 10 ด้าน คือ 1) จุดประสงค์ของการก่อตั้ง 2) การบริหารจัดการ 3) ลักษณะชุมชนที่ตั้งอยู่ 4) ตำแหน่งที่ตั้ง 5) อาคารและสถานที่ 6) การจัดแสดง 7) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 8) บุคลากรและเจ้าหน้าที่ 9) การประชาสัมพันธ์ และ 10) การใช้ประโยชน์และการได้รับประโยชน์ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น นั้น เป็นแนวทางที่สำคัญและมีประโยชน์ต่อการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน เพราะจะเป็นแนวทางที่ช่วยสร้างเสริมปัจจัยพื้นฐานในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนให้กับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานครที่ครอบคลุมในทุกๆ ด้าน เป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับการดำเนินงานการจัดการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

2) การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร นั้นมีความสำคัญอย่างมาก เพราะความรู้ความเข้าใจที่มีต่อพิพิธภัณฑ์ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมขึ้นมา ซึ่งความรู้ความเข้าใจที่จะนำไปสู่การเกิดความร่วมมือขึ้นมานี้ ต้องเป็นความรู้ความเข้าใจที่ชุมชนตระหนักได้ว่ามีเหตุผลในการที่เข้าไปมีส่วนร่วม ต้องมีความเข้าใจว่าสิ่งที่เราจะเข้าไปมีส่วนร่วมนั้นมีเหตุผลหรือเป็นประโยชน์ ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์ ทั้งส่วนตัวหรือส่วนรวมก็ได้ โดยการที่จะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจและนำไปสู่การมีส่วนร่วมนั้น ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์จะต้องให้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่ทำให้ชุมชนเกิดความรู้ความเข้าใจว่าหากมีการร่วมมือเกิดขึ้นจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวเขาอย่างไรบ้าง

3) การเสริมสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร ทั้ง 4 ข้อ คือ 1) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงาน 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในผลประโยชน์ และ 4) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการประเมินผล นั้นเป็นอีกแนวทางที่จะส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจจะต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการนั้นๆ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานเป็นขั้นตอนที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของพิพิธภัณฑ์ กำหนดวิธีการและแนวทาง การดำเนินงาน กำหนดทรัพยากร และแหล่งของทรัพยากรที่จะใช้ในพิพิธภัณฑ์ การมีส่วนร่วมของชุมชนในผลประโยชน์เป็นขั้นตอนที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์แก่พิพิธภัณฑ์ โดยการร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงานหรือโดยการบริหารและประสานงานตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอกเป็นต้น และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการประเมินผลเป็นขั้นที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินว่า พิพิธภัณฑ์ที่ได้ดำเนินการมาแล้วนั้น บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลนี้อาจเป็นการประเมินผลย่อยซึ่งเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของพิพิธภัณฑ์ที่กระทำเป็นระยะๆ หรือการประเมินผลรวมซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอดของพิพิธภัณฑ์ทั้งหมด

4) การเสริมสร้างเครือข่ายของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร ทั้ง 2 ระดับ คือ การเสริมสร้างเครือข่ายของการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ในระดับเขตที่ตั้ง และการเสริมสร้างเครือข่ายของการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ในระดับกรุงเทพมหานคร นั้นต้องอาศัยองค์ประกอบ 3 อย่างที่มีอยู่ในชุมชน ได้แก่ คน ความรู้ และทรัพยากร เช่น ประชาชนชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนและแหล่งการเรียนรู้อื่นๆ ในชุมชน และการสนับสนุนจากภายนอก เช่น หน่วยงานหรือองค์กรซึ่งมีประสบการณ์ในการจัดทำพิพิธภัณฑ์ เพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในระดับเขตที่สอดคล้อง

กับความเป็นจริงของสภาพชุมชน สามารถสนองความต้องการและวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง อันจะเป็นการสร้างเสริมให้ชุมชนที่มีกระบวนการเรียนรู้ที่เข้มแข็ง และเมื่อสร้างเครือข่ายให้ชุมชนแต่ละเขตมาจัดการเรียนรู้ร่วมกัน มีเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับชุมชนอื่น ก็จะกลายเป็นเครือข่ายของการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ในระดับกรุงเทพมหานคร ที่จะสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนเขตต่างๆ ในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานครต่อไป

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ควรจะมีการศึกษาในรายละเอียดเชิงลึกของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานครแต่ละแห่ง ที่มีรายละเอียดและข้อมูลเฉพาะตัวของแต่ละท้องถิ่น ที่จะส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่ง
2. ควรจะมีการศึกษาในรายละเอียดเชิงลึกของแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานครในแต่ละด้าน เพื่อศึกษาปัจจัยที่จะส่งเสริมและที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนเพิ่มเติมมากขึ้น
3. ควรจะมีการสำรวจ ศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆ ให้มากขึ้นและละเอียดขึ้น เพื่อให้ได้มุมมองและข้อเสนอแนะสำหรับแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- วสุชา สิริขดา. (2552). “การสำรวจการรับรู้และความพึงพอใจของนิสิตระดับปริญญาตรีที่มีต่อพิพิธภัณฑ์อัญมณีและ เครื่องประดับภายในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.” วารสารวิชาการ Veridian E-Journal ปีที่ 2 ,ฉบับที่ 1 (สิงหาคม) : หน้า 121-136
- กัลย์ธีรา สงวนตั้ง. (2554). “การรับรู้คุณค่าและความสำคัญของงานออกแบบผ่านการจัดแสดงนิทรรศการ.” วารสารวิชาการ Veridian E-Journal ปีที่ 4 ,ฉบับที่ 1 (พฤษภาคม-สิงหาคม) : หน้า 56-75
- มนัญญา นวลศรี. (2554). แนวทางในการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (2547). โครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2548). รายงานการวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : พิพิธภัณฑ์. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร. (2555). สรุปผลการศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร ตามโครงการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร. พฤษภาคม-ตุลาคม 2554. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.